კონსოციაციური დემოკრატიის მოდელი კონფლიქტების მართვაში აფხაზეთის მაგალითზე

თათული თორდია

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორანტი

Tatuli.Tordia@ciu.edu.ge

ORCID iD: https://orcid.org/0009-0009-8044-5686

DOI: 10.52340/splogos.2026.01.03

აბსტრაქტი

ეთნიკურად და პოლიტიკურად დაყოფილი საზოგადოების მართვა თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში რთულ გამოწვევად მიიჩნევა, რადგან ფორმალური ინსტიტუტები სტაბილურობას ხშირად ვერ უზრუნველყოფენ. კონსოციაციური დემოკრატიის მოდელი, როგორც არენდ ლეიფჰარტის კონცეფცია, დაყოფილ საზოგადოებებში ძალაუფლების ინსტიტუციურ განაწილებას სტაბილურობის შექმნის გზად განიხილავს.

აფხაზეთის 1990-იანი წლების კონფლიქტი წარმოადგენს მაგალითს, სადაც პოლიტიკური ინსტიტუტების დიზაინი მიუხედავად ეთნიკური კვოტების გამოყენებისა, ნდობის ნაკლებობისა და გარეაქტორების გავლენის გამო სტაბილურობას ვერ უზრუნველყოფდა. კვლევამ აჩვენა, რომ კონსოციაციური დემოკრატიის პრინციპები ფორმალურად არსებობდა, თუმცა, ელიტებს შორის თანამშრომლობის არარსებობისა და მმართველობის პროცესში ეთნიკური კონკურენციის გაძლიერების გამო, ინსტიტუციური მექანიზმები ვერ ახერხებდა კონფლიქტის დეესკალაციას. შედარებითმა ანალიზმა გამოავლინა, რომ ინტეგრაციული მიდგომები, რომლებიც ჯგუფებს შორის თანამშრომლობასა და ფართო საზოგადოების ჩართულობას ემყარება, კონფლიქტის მართვისთვის უფრო ეფექტურ პირობებს ქმნის.

აფხაზეთის შემთხვევა ნათლად აჩვენებს, რომ კონსოციაციური მოდელის წარმატება არა მხოლოდ ინსტიტუციურ მექანიზმებზე, არამედ სოციალურ-პოლიტიკურ წინაპირობებზე, ნდობის ხარისხსა და გარეაქტორების გავლენაზეა დამოკიდებული. შედეგად, მხოლოდ ფორმალური ინსტიტუტების შექმნა სტაბილური და მდგრადი პოლიტიკური თანაარსებობისათვის საკმარისი არაა და კონფლიქტის მართვა იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, როდესაც პოლიტიკური, ეთნიკური და გეოპოლიტიკური ფაქტორები ერთობლივად კონტროლირებადია.

საკვანძო სიტყვები: ეთნო-პოლიტიკური დაყოფა, ძალაუფლების განაწილება, რეგიონული უსაფრთხოება, დემოკრატიული ინსტიტუტები, აფხაზეთი.

The Consociational Democracy Model in Conflict Management in the Case of Abkhazia

Tatuli Tordia

PhD Student of Political Sciences,

Caucasus International University

Tatuli.Tordia@ciu.edu.ge

ORCID iD: https://orcid.org/0009-0009-8044-5686

Abstract

Governing an ethnically and politically divided society is considered a difficult challenge in modern political science, as formal institutions often fail to ensure stability. The model of consociational democracy, as conceived by Arend Leifhardt, considers the institutional distribution of power in divided societies as a way to create stability.

The Abkhazian conflict of the 1990s is an example where the design of political institutions, despite the use of ethnic quotas, failed to ensure stability due to a lack of trust and the influence of external actors. The study showed that the principles of consociational

democracy formally existed. Due to the lack of cooperation among elites and the intensification of ethnic competition in the governance process, institutional mechanisms were unable to de-escalate the conflict. Comparative analysis has revealed that integrative approaches, based on cooperation between groups and the involvement of the wider community, create more effective conditions for conflict management.

The case of Abkhazia clearly shows that the success of the consociational model depends not only on institutional mechanisms but also on socio-political preconditions, the degree of trust, and the influence of external actors. As a result, the creation of formal institutions alone is not sufficient for stable and sustainable political coexistence, and conflict management is possible only when political, ethnic, and geopolitical factors are jointly controlled.

Keywords: Ethno-political division, power-sharing, regional security, democratic institutions, Abkhazia.

ეთნიკურად და პოლიტიკურად დაყოფილი საზოგადოების მართვა თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში ერთ-ერთ ყველაზე რთულ და ამავდროულად აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს, განსაკუთრებით იმ საზოგადოებებში, სადაც სახელმწიფოებრივი ტრანსფორმაცია იდენტობის პოლიტიკის გააქტიურებასთან ერთად მიმდინარეობს. პოსტსაბჭოთა სივრცეში მიმდინარე პროცესებმა ცხადყო, რომ ფორმალური დემოკრატიული ინსტიტუტების დანერგვა სტაბილურობას ვერ უზრუნველყოფს. ამ კონტექსტში განსაკუთრებულ ყურადღებას არენდ ლეიფჰარტის კონსოციაციური დემოკრატიის მოდელი იპყრობს, რომელიც კონფლიქტური საზოგადოებების სტაბილიზაციას ძალაუფლების გაზიარების გზით ისახავს მიზნად.

აფხაზეთის კონფლიქტი სწორედ იმ შემთხვევას წარმოადგენს, სადაც დემოკრატიული მმართველობის მოდელი სტაბილურობას ვერ უზრუნველყოფს, რადგან იგი ერთდროულად როგორც ისტორიულ, ისე მიმდინარე პოლიტიკურ

განზომილებებს აერთიანებს. მიუხედავად იმისა, რომ კონფლიქტის ძირითადი ფაზა გასული საუკუნის 90-იან წლებში განვითარდა, მისი შედეგები დღემდე განსზღვრავს რეგიონულ პოლიტიკურ რეალობასა და გავლენა აქვს რეგიონულ და ეროვნულ უსაფრთხოებაზე. კონფლიქტის განვითარებამ აჩვენა, რომ ეთნო-პოლიტიკური დაყოფისას პოლიტიკური სისტემის დიზაინი გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს. ამდენად, კონსოციაციური დემოკრატიის თეორია ხშირად განიხილება როგორც ერთ-ერთი შესაძლო ჩარჩო, რომლის მეშვეობითაც მსგავსი კონფლიქტების ახსნა შესაძლებელია.

წინამდებარე **სტატიის მიზანს** სწორედ კონსოციაციური დემოკრატიის ძირითადი პრინციპების ანალიზი, აფხაზეთის კონფლიქტთან მათი შესაბამისობის შეფასება და 1991 წლის საარჩევნო სისტემების განხილვა წარმოადგენს. შესაბამისად, კვლევა ერთმანეთთან დაკავშირებულ რამდენიმე მეთოდს ეყრდნობა, რომლებიც თეორიიდან კონკრეტულ შემთხვევამდე საკითხის თანმიმდევრულ გააზრებას უზრუნველყოფს. ასეთი მიდგომის აუცილებლობა თავად თემის სპეციფიკიდან გამომდინარეობს, რადგან ერთდროულად თეორიული მოდელის გაანალიზებასა და მისი პრაქტიკული გამოვლინების შეფასებას მოითხოვს.

კვლევის საწყისად გამოყენებულია თვისობრივი კლევის მიდგომა, რომლის ფარგლებში კონსოციაციური დემოკრატიის თეორიული ჩარჩო და აფხაზეთის შემთხვევა განიხილება. გამოყენებულია შემთხვევების ანალიზის მეთოდი (ე. წ. „Case Study“), სადაც აფხაზეთი კონკრეტულ შემთხვევად განიხილება, რაც თეორიის პრაქტიკაში შემოწმების საშუალებას იძლევა. ამ მიდგომის საშუალებით ძირითადი პრინციპებისა და ლოგიკური საფუძვლების გააზრებაა შესაძლებელი. შემდეგი მეთოდი უშუალოდ შედარებით ანალიზს მოიცავს, რომლის ფარგლებში კონსოციაციური დემოკრატიის თეორიულ მოდელს აფხაზეთის 1991 წლის ინსტიტუციურ მოწყობას ვადარებთ; შედარებითი ანალიზი კონსოციაციური და ინტეგრაციული მოდელების ძირითადი განსხვავებების დადგენაშიც გვეხმარება, რაც თეორიული შეზღუდვებისა და პრაქტიკული სისუსტეების გამოვლენის საშუალებას იძლევა. კვლევისთვის ასევე ღირებულია დისკურსის ანალიზი, რომლის ფარგლებშიც სხვადასხვა პოლიტიკური შეთანხმებები, ოფიციალური

ტექსტები და პოლიტიკოსების საჯარო განცხადებებია შესწავლილი. ამ მეთოდის გამოყენება არა მხოლოდ ფაქტობრივი მონაცემების შეფასების, არამედ პოლიტიკური ნარატივების მნიშვნელობების გაანალიზების საშუალებასაც იძლევა.

ამ კონტექსტში აქტუალური ხდება კითხვა, რამდენად ეფექტურად შეიძლება იმუშაოს კონსოციაციურმა დემოკრატიამ ისეთ პირობებში, სადაც ელიტებს შორის ნდობა სუსტია, გარე აქტორების გავლენა კი – დიდი. ნაშრომის სამეცნიერო სიახლე სწორედ ამ კრიტიკულ მიდგომაში გამოიხატება. კვლევა კონსოციაციურ დემოკრატიას უნივერსალურ მოდელად არ განიხილავს, არამედ ცდილობს დაადგინოს თუ რა პირობებშია იგი ეფექტური და რა გარემოებებში კარგავს პრაქტიკულ მნიშვნელობას. ამ მიზნით, თეორიული ჩარჩო არა იზოლირებულად, არამედ კონკრეტულ ემპირიულ მასალასთან, აფხაზეთის შემთხვევასთან მიმართებით არის გაანალიზებული, რაც თეორიასა და პრაქტიკას შორის არსებულ კორელაციის ხარისხს ავლენს.

არენდ ლეიფჰარტის კონსოციაციური დემოკრატიის კონცეფცია ეფუძნება მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც, ღრმად დაყოფილ საზოგადოებებში დემოკრატიის სტაბილურობა მხოლოდ უმრავლესობის მმართველობით ვერ მიიღწევა. ასეთ პირობებში პოლიტიკური კონკურენცია ხშირად ნულოვანი ჯამის თამაშად ყალიბდება, სადაც ერთი ჯგუფის გამარჯვება მეორის მარგინალიზაციას ნიშნავს. სწორედ ამ საფრთხის თავიდან აცილებას ისახავს მიზნად კონსოციაციური დემოკრატიის მოდელი, რის მისაღწევადაც ძალაუფლების ინსტიტუციურ განაწილებას მიმართავს.

კონსოციაციური დემოკრატია პოლიტიკური ელიტების კარტელის მმართველობად განისაზღვრება, რომელიც ფრაგმენტირებული პოლიტიკური კულტურის მქონე დემოკრატიის სტაბილურ და ფუნქციონირებად სისტემად გარდაქმნისთვისაა შექმნილი. წარმატებული კონსოციაციური დემოკრატიის უზრუნველყოფა რამდენიმე მნიშვნელოვან წინაპირობას მოითხოვს. პირველ რიგში, ელიტებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა შეეგუონ ქვესუბკულტურების სხვადასხვა ინტერესებსა და მოთხოვნებს. მეორე, ელიტებს უნდა შეეძლოთ

პოლიტიკურ გაყოფას გადააბიჯონ და კონკურენტული ქვესუბკულტურების ლიდერებთან საერთო იდეებისთვის ითანამშრომლონ. მესამე, ეს ყველაფერი, საბოლოოდ, დამოკიდებულია ელიტების ერთგულებაზე სისტემის შენარჩუნებისა და მისი სტაბილურობის გაზრდისთვის. მეოთხე, ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი პირობა ეფუძნება იდეას, რომ ელიტები პოლიტიკური ფრაგმენტაციის სერიოზულ საფრთხეს იაზრებენ[65].

თუმცა, აღნიშნული მოდელი გარკვეულ წინაპირობებსაც ითხოვს, რომელთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ელიტების მზადყოფნა თანამშრომლობისთვის. ვინაიდან, იმ შემთხვევაში, თუ პოლიტიკური ლიდერები ერთმანეთის მიმართ ნდობას არ გამოხატავენ ან საერთო წესებს არ აღიარებენ, ინსტიტუციური მექანიზმები ფორმალურ ჩარჩოებად რჩება და სტაბილიზაციის ფუნქციას ვეღარ ასრულებენ[66].

სწორედ შემდეგი ოთხი მოთხოვნის ერთიანობა წარმოადგენს კონსოციაციური დემოკრატიის კონცეფციის ძირითად ლოგიკურ საფუძველს – დაყოფილ საზოგადოებაში პოლიტიკური სტაბილურობის შენარჩუნებას ძალაუფლების ინსტიტუციური განაწილების გზით.

რაც შეეხება აფხაზეთის კონფლიქტს, ეს რთული ეთნო-პოლიტიკური დაპირისპირებაა, რომლის საფუძველშიც იდენტობა, ისტორიული ნარატივები და გეოპოლიტიკური ინტერესები დგას. ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის პროცესმა რეგიონში ეთნიკური ნაციონალიზმი გააძლიერა, რამაც ცენტრალური ხელისუფლების კონტროლი დაასუსტა და ეთნიკური დაპირისპირება თანდათან პოლიტიკური ინსტიტუტების კრიზისად გარდაიქმნა, სადაც ძალაუფლების განაწილების საკითხი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენდა. 1992-1993 წლებში არსებული დაძაბულობა საბოლოოდ შეიარაღებულ

[65] Arend Lijphart, "Consociational Democracy", *World Politics* 21, no 2(1969): 213.

[66] Donald L. Horowitz, "Ethnic Power-Sharing and Democracy," *Journal of Democracy* 25, no. 2 (April 2014): 5-20.

კონფლიქტში გადაიზარდა, რამაც რეგიონში უსაფრთხოების დილემა კიდევ უფრო გაამწვავა[67].

აფხაზეთის კონფლიქტში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს დემოგრაფიული სტრუქტურა წარმოადგენს, სადაც აფხაზები უმცირესობას, ხოლო ქართველები უმრავლესობას წარმოადგენდნენ. აღნიშნული ვითარება ე. წ. უსაფრთხოების დილემას ქმნიდა, რომლის პირობებშიც თითოეული მხარე საკუთარი პოლიტიკური მომავლის დაკარგვას შიშობდა – აფხაზური მხარე დემოკრატიული წესებისას ძალაუფლების დაკარგვის მცდელობას ხედავდა, ხოლო ქართული მხარე უმრავლესობის პრინციპის შეზღუდვას არ ამართლებდა[68].

1990 წლის აგვისტოში აფხაზეთის უზენაესმა საბჭომ („Supreme Soviet of Abkhazia“) სუვერენიტეტი გამოაცხადა. ამავდროულად, საბჭომ დააფიქსირა, რომ საქართველოსთან თანამშრომლობისა და მოლაპარაკებისთვის მზად იყვნენ, რათა ისეთი ფედერაციული მოდელი ჩამოყალიბებულიყო, რომელიც ერთდროულად უზრუნველყოფდა აფხაზეთის ინტერესებსა და იცავდა საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას.

მალევე, აფხაზეთის უზენაესმა საჭომ, აფხაზი დეპუტატების ინიციატივით, საკონსტიტუციო ნორმების უხეში დარღვევით, არადემოკრატიული მეთოდების გამოყენებითა და დეპუტატთა უმრავლესობის პოზიციის იგნორირებით, მიიღო დადგენილება „აფხაზეთის სახელმწიფოებრივი დაცვის სამართლებრივი გარანტიების შესახებ“ და ასევე დაამტკიცა დეკლარაცია „აფხაზეთის ასსრ-ის სახელმწიფო სუვერენიტეტის შესახებ“[69]. 26 აგვისტოს საქართველოს უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმმა რეფერენდუმის შედეგები არალეგიტიმურად ცნო, რადგან პარლამენტის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას ეწინააღმდეგებოდა და გააუქმა

[67] Dazmir Jojua, *Russia and the War of 1992-1993 in Abkhazia* (Tbilisi: Saari LTD, 2017), 19.

[68] Arend Lijphart, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration* (New Haven, CT: Yale University Press, 1982), 25.

[69] შოთა მალაშხია, *კონფლიქტები, პროგნოზირება: საერთაშორისო სამართლებრივი და ეკონომიკური ასპექტები* (თბილისი, გამომცემლობა „ფორმა“, 2007), 129.

აღნიშნული დოკუმენტები. ამ უკანასკნელმა კი პოლიტიკური დისტანციის კიდევ უფრო გაღრმავება გამოიწვია.

1990 წლის 28 ოქტომბერს საქართველოში უზენაესი საბჭოს პირველი მრავალპარტიული არჩევნები ჩატარდა, რის შედეგადაც ქვეყანაში დემოკრატიული სახელმწიფო წყობა დამყარდა. იმავე წლის 14 ნოემბერს კი საქართველოს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარის თანამდებობაზე ზვიად გამსახურდია იქნა არჩეული. იმავე წლის დეკემბერშივე უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარედ სსრკ-ის სახალხო დეპუტატი, ვლადისლავ არძინბა არიჩიეს.

1991 წლის 29 იანვარს, საქართველოს ახალმა ხელისუფლებამ ადგილობრივი საბჭოების გაუქმების გადაწყვეტილება მიიღო, თუმცა, ვლადისლავ არძინბა მას არ დაემორჩილა. სსრკ-ის შენარჩუნების საკითხზე 1991 წლის 17 მარტს საკავშირო რეფერენდუმი გაიმართა, მაშინ, როდესაც ჯერ კიდევ 26 თებერვალს საქართველოს პარლამენტმა მისი ბოიკოტირების გადაწყვეტილება მიიღო. 5 მარტს სატელევიზიო გამოსვლისას ზვიად გამსახურდიამ მოსახლეობას მოუწოდა, რომ ამ რეფერენდუმში მონაწილეობა არ მიეღო, რადგან ქვეყანას უკვე დამოუკიდებლობისკენ მიმართული კურსი ჰქონდა არჩეული, ხოლო სანაცვლოდ 31 მარტს დაგეგმილ საქართველოს დამოუკიდებლობის რეფერენდუმში ჩართულობისაკენ მოუწოდა.

თუმცა, აფხაზეთში ადგილობრივმა საარჩევნო კომისიამ კენჭისყრა მაინც ჩაატარა, სადაც მონაწილეთა უმრავლესობამ (მათ შორის გადამწყვეტი როლი ჰქონდა გალის რაიონის მოსახლეობამ) რეფერენდუმის ფარგლებში სსრკ-ის შენარჩუნებას მხარი დაუჭირა. 22 მარტს საქართველოს უზენაესმა საბჭომ საკავშირო რეფერენდუმის შედეგები ბათილად სცნო.

1991 წლის 31 მარტს საქართველოში, მათ შორის აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაშიც, ჩატარდა რეფერენდუმი, რომელმაც ქართველი ერის დამოუკიდებლობისკენ სწრაფვა დაადასტურა. ამის საფუძველზე 1991 წლის 9 აპრილს უზენაესმა საბჭომ მიიღო დეკლარაცია საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შესახებ, რომელიც 1918 წლის 26 მაისის საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს ეფუძნებოდა.

ამ პერიოდში მიმდინარე მოლაპარაკებების ფარგლებში აფხაზურმა მხარემ ორპალატიანი პარლამენტის მოდელის იდეა წამოაყენა: ერთი პალატა უნდა დაკომპლექტებულიყო პროპორციული წესით მთელ მოსახლეობაზე, ხოლო მეორე – ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლობის პროპორციულად. საბოლოო შეთანხმების მიხედვით, აფხაზეთის ლიდერები დათანხმდნენ არსებული იდეის მოდიფიცირებულ ვარიანტზე, რომლის მიხედვითაც 65-მანდატიან პარლამენტში ადგილები წინასწარ განაწილდა: 28 აფხაზებისთვის, 26 ქართველებისთვის და 11 სხვა ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისთვის. დამატებით, გარკვეული გადაწყვეტილებების მისაღებად სპეციალური უმრავლესობის მოთხოვნა დაწესდა, რაც ფორმალურად სხვადასხვა ჯგუფის ინტერესების დაცვას უნდა მომსახურებოდა[70].

თუმცა, პრაქტიკაში ამ მექანიზმებმა ეფექტურად ვერ იმოქმედეს. 1991 წლის დეკემბერში არჩეულ ახალ პარლამენტში („Supreme Soviet“) მალევე დაპირისპირებულთა ორი ბლოკი შეიქმნა: ერთ მხარეს ქართველ დეპუტატთა ჯგუფი, ხოლო მეორე მხარეს, აფხაზური, სომხური, ბერძნული, რუსული და სხვა უმცირესობების.

1991 წელს აფხაზეთში ჩატარებული არჩევნები ძალაუფლების გაზიარების ინსტიტუციურ მცდელობად შეიძლება შეფასდეს, სადაც პარლამენტის მანდატები წინასწარ ეთნიკური კვოტების მიხედვით განაწილდა, რაც დემოგრაფიულ რეალობას სრულად არ ასახავდა და მიზნად პოლიტიკური ბალანსის შექმნას ისახავდა. მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზები მოსახლეობის უმცირესობას წარმოადგენდნენ, მათ ყველაზე მეტი მანდატი მიენიჭათ, რაც აფხაზური ელიტისთვის პოლიტიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფას ემსახურებოდა. აღნიშნული შეთანხმება საქართველოს პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიასა და აფხაზეთის ასსრ-ის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარეს (შემდგომში

[70] Lord Ennals, Margery Farrar, Alvaro Pinto Scholtbach, Linnart Maell, and Michael van Walt van Praag, *Report of UNPO Mission in Abkhazia, Georgia and the Northern Caucasus, November 1992* (The Hague: Unrepresented Nations and Peoples Organization, 1992).

სეპარატისტული აფხაზეთის თვითგამოცხადებული რესპუბლიკის პირველი პრეზიდენტი) ვლადისლავ არძინბას შორის მიღწეულ კომპრომისს ეფუძნებოდა.

სისტემის კიდევ ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებელს გადაწყვეტილების მიღების პროცედურა წარმოადგენდა, სადაც კვალიფიციური უმრავლესობის მოთხოვნა პრაქტიკაში უმცირესობის ვეტოს მსგავს მექანიზმს ქმნიდა. ამასთან, საარჩევნო სისტემა ეთნიკურად „დაჯავშნილ“ ოლქებსაც მოიცავდა, რაც ჯგუფებზე დაფუძნებულ წარმომადგენლობას კიდევ უფრო აძლიერებდა.

თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული მოდელი ფორმალურად კონსოციაციური დემოკრატიის ელემენტებს შეიცავდა, პრაქტიკაში მან სტაბილურობის უზრუნველყოფა ვერ შეძლო – რეგიონში შეიარაღებული დაპირისპირება დაიწყო, სადაც ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას ეთნიკური დაყოფის გაძლიერება წარმოადგენდა, ვინაიდან პოლიტიკური პროცესი სრულად ეთნიკურ კონკურენციად გარდაიქმნა.

მეორე მნიშვნელოვანი გამოწვევა ნდობის დეფიციტს უკავშირდებოდა, რადგან კოსოციაციური დემოკრატია ეფექტურად მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოქმედებს, როდესაც ელიტებს შორის თანამშრომლობა არსებობს. აფხაზეთის შემთხვევაში კი ელიტებს შორის ურთიერთობა მეტად კონფრონტაციული ხასიათისა იყო.

მნიშვნელოვანი იყო კონფლიქტში გარეაქტორების გავლენაც. განსაკუთრებული მნიშვნელობა რუსეთის ჩართულობას ჰქონდა, რომლის სამხედრო, პოლიტიკური თუ დეზინფორმაციული ჩარევა აფხაზურ და ქართულ მხარეში გაძლიერდა, რამაც აჩვენა, რომ ინსტიტუციური მექნიზმები (თუნდაც კონსოციაციური დემოკრატიის პრინციპით შექმნილი) რეალურად მხოლოდ შეზღუდულ ფუნქციას ასრულებდა.

თუმცა, ამ ვითარებაში აშკარა გახდა, რომ შექმნილი ინსტიტუციური მოდელი მხოლოდ ფორმალურად ასახავდა ძალაუფლების განაწილების პრინციპებს. 1991 წელს შემუშავებული სისტემა შეიძლება შეფასდეს კონსოციაციური დემოკრატიის არასრულ ფორმად – მიუხედავად ფორმალური

ინსტიტუტებისა და კვოტების არსებობისა, პოლიტიკური ნდობა და თანამშრომლობის კულტურა არ არსებობდა, რაც ასეთი მოდელის ფუნქციონირებისთვის გადამწყვეტ მნიშვნელობას ატარებდა. შედეგად, ინსტიტუციური ბალანსის ნაცვლად, პოლიტიკური პროცესი ბლოკირებისა და ურთიერთდაპირისპირების რეჟიმში გადავიდა, რამაც კონფლიქტის დეესკალაციის შესაძლებლობები მნიშვნელოვნად შეამცირა.

კონსოციაციური მოდელის კრიტიკის ფონზე პოლიტიკურ მეცნიერებაში თანდათან სხვა, ალტერნატიული მიდგომებიც ჩამოყალიბდა. კრიტიკოსები ხშირად მიუთითებდნენ, რომ მხოლოდ ინსტიტუციური გზით ძალაუფლების განაწილება ვერ უზრუნველყოფს მდგრად თანაცხოვრებას იმ საზოგადოებებში, სადაც ეთნიკურ ჯგუფებს შორის ნდობის ხარისხი სუსტია. სწორედ ამ კონტექსტში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება დონალდ ჰოროვიცის ინტეგრაციულ მოდელს, რომელიც განსხვავებულ ლოგიკაზე აგებს არგუმენტებს.[71]

ინტეგრაციული თეორიის მიხედვით, პოლიტიკური სისტემის ფუნქცია არსებული შიდადაყოფების ფორმალური აღიარებით არ უნდა შემოიფარგლებოდეს; პირიქით, მან ისეთი წესები უნდა შექმნას, რომლებიც ჯგუფებს შორის თანამშრომლობას წაახალისებს. ამ მიდგომაში ელიტურ შეთანხმებებზე დამოკიდებული სტაბილურობიდან აქცენტი უფრო ფართო საზოგადოებრივ ინტეგრაციაზე გადადის, რაც პროცესს დინამიკურ ხასიათს მატებს.

განსაკუთრებული როლი ენიჭება საარჩევნო სისტემასაც, რომელსაც ავტორი ცენტრალურ ინსტრუმენტად განიხილავს. მსგავსი ინსტიტუციური მოწყობა საარჩევნო კამპანიების ინკლუზიურობასა და მრავალეთნიკურ ინტერესებზე ორიენტირებულობას უწყობს ხელს. შედეგად, პოლიტიკურ სივრცეში მცირდება მკვეთრი პოლარიზაციის რისკი და თანამშრომლობაზე დაფუძნებული ურთიერთქმედების ალბათობა იზრდება, რაც ინტეგრაციული მოდელის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია.

[71] Donald L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict* (Berkley: University of California Press, 1985).

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ არენდ ლეიფჰარტის კონსოციაციური დემოკრატიის მოდელი ეთნო-პოლიტიკური კონფლიქტების ანალიზისთვის მნიშვნელოვან ანალიტიკურ ჩარჩოს ქმნის. მისი კონცეფცია განსაკუთრებით ეფექტურად მიიჩნეოდა ისეთ საზოგადოებებში, სადაც მკვეთრად დაყოფილი ჯგუფები თანაარსებობას ინსტიტუციური შეთანხმებებისა და კომპრომისების გზით ახერხებდნენ. თუმცა, პრაქტიკული რეალობა ცხადყოფს, რომ აღნიშნული მოდელის წარმატება მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული კონკრეტულ ისტორიულ, სოციალურ და პოლიტიკურ კონტექსტზე.

აფხაზეთის შემთხვევა ამ თვალსაზრისით საინტერესო მაგალითს წარმოადგენს. 1991 წლის საარჩევნო სისტემა შეიძლება განიხილოს როგორც „კვაზი-კონსოციაციური“ მოდელი, ვინაიდან იგი ძალაუფლების გაზიარების გარკვეულ მექანიზმებს, მათ შორის ეთნიკური კვოტირების პრინციპს მოიცავდა, თუმცა სრულფასოვანი კონსოციაციური დემოკრატიის მოდელის სრულფასოვან ფუნქციონირებას ვერ უზრუნველყოფდა. აღნიშნული სისტემა ერთგვარ ინსტიტუციურ ექსპერიმენტადაც შეიძლება შეფასდეს, რომელიც ფორმალურად ბალანსის შექმნის ლოგიკასა და, გარკვეულწილად, კონსოციაციურ პრინციპებს ეყრდნობოდა. თუმცა, მიუხედავად ამისა, მიღებულმა შედეგმა აჩვენა, რომ მხოლოდ ინსტიტუციური მექანიზმების არსებობა სტაბილური და მდგრადი პოლიტიკური თანაარსებობის უზრუნველსაყოფად საკმარისი არ აღმოჩნდა. რაც, თავის მხრივ, მნიშვნელოვან შეკითხვას ბადებს: *რატომ ვერ იმუშავა მოდელმა იმ ფორმით, როგორსაც თეორია გვთავაზობდა?*

თეორიული ჩარჩოსა და აფხაზეთის შემთხვევის ღრმა ანალიზით დაკვირვება, რომ კონფლიქტის ეფექტური მართვა მხოლოდ ფორმალური ინსტიტუტების შექმნით ვერ მიიღწევა და დამატებით სოციალურ-პოლიტიკურ წინაპირობებს საჭიროებს. ამ მოცემულობაში, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა ჯგუფებს შორის არსებული ნდობის ხარისხი, ელიტების მზადყოფნა თანამშრომლობისთვის და გარეაქტორების როლი, რომლებიც შიდაპროცესების დინამიკას ხშირად განსაზღვრავენ. ამასთან,

ეთნიკური, ისტორიული და გეოპოლიტიკური გარემოფაქტორების ერთობლიობას მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს პოლიტიკური სისტემის ფუნქციონირებაზე. შესაბამისად, იმ შემთხვევებში, სადაც აღნიშნული წინაპირობები სუსტი, არამდგრადია ან არასტაბილურად ვითარდება, კონსოციაციური მოდელის პრაქტიკული ეფექტურობა მნიშვნელოვნად იზღუდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მალაშხია შოთა, *კონფლიქტები, პროგნოზირება: საერთაშორისო სამართლებრივი და ეკონომიკური ასპექტები.* თბილისი, გამომცემლობა ფორმა, 2007.
2. Ennals Lord, Margery Farrar, Alvaro Pinto Scholtbach, Linnart Maell, and Michael van Walt van Praag. *Report of a UNPO Mission in Abkhazia, Georgia and the Northern Caucasus, November 1992.* The Hague: Unrepresented Nations and Peoples Organization, 1992.
3. Horowitz Donald L., "Ethnic Power-Sharing and Democracy", *Journal of Democracy 25*, no 2 (April 2014), 5-20, Washington, DC, National Endowment for Democracy and John Hopkins University Press.
4. Horowitz Donald L., *Ethnic Groups in Conflict,* Berkley, University of California Press, 1985.
5. Jojua Dazmir, *Russia and the War of 1992-1993 in Abkhaizia,* Tbilisi, SAARI LTD, 2017.
6. Lijphart Arend, "Consociational Democracy", *World Politics* 21, no 2 (1969), 207–225. https://doi.org/10.2307/2009820.
7. Lijphart Arend, *Democracy in Plural Societies, A Comparative Exploration* (New Haven, CT, Yale University Press, 1982).